

Menyasszonyi ládák a makói múzeum néprajzi gyűjteményében

Milyen módszertani problémákkal találkozunk egy tárgyegyüttes feldolgozása során?

APIOK VIVEN

Bevezetés

A néprajztudomány szerteágazó területei közül már-már önálló tudományterületté vált a néprajzi muzeológia. Egyedülállósága abban (is) rejlik, hogy a természetes környezetükből „kiszakítva” tulajdonképpen egy új közegbe helyezi a tárgyakat, új kontextust ad nekik. Ebből kifolyólag a múzeumokban elhelyezett tárgyak nem vizsgálhatók csupán a tárgyi néprajz szemszögéből, hiszen itt koncentrálódik a tárgyak folklorisztikai és társadalomnéprajzi értéke is. A gyűjtött darabok tehát egyaránt vizsgálhatók úgy mint az egykori használók objektumai, amelyek funkcionálisan betöltöttek egy szerepet a háztartás valamely területén; de elemezhetők népművészeti alkotásokként is; illetve olyan módon, hogy milyen jelentőséggel bírtak a használóik számára, mit jelentett a mindennapi életükben. E sokrétűség feldolgozásához azonban szükséges egy módszertani keret – egy olyan metódusrendszer, ami kifejezetten múzeumi műtárgyak értelmezését tűzi ki maga elé célként. Dolgozatomban egy ilyen módszertan kidolgozására teszek kísérletet, a makói József Attila Múzeum menyasszonyi láda-kollekcióját véve alapul.

Témamegjelölés

A makói múzeum gazdag néprajzi gyűjteménye jelenleg 16974 darab tárgyat számlál. Ebből a bútorok mintegy 976, a kerámiatárgyak pedig 902 darabot tesznek ki. A bútorok között 54 láda található, ebből 42 menyasszonyi láda funkciójú. E néprajzi részleg egyedülállóan nagy gyűjtemény, amely 1952-ben jött létre és a gyűjtéseknek köszönhetően folyamatosan bővült.¹ A ládaegyüttes kívülálló szempontból tekintve egy egység, valójában tudatos vagy alkalmoszerű gyűjtések eredményeképpen, mintegy 20 éves gyűjtőmunka folyamán alakult ki, eltérő helyekről, eltérő körülmények közül származó

---

¹ HALMÁGYI – TÓTH 2000, 3.

műtárgyakból. A végső cél egy tárgykatalógus kiadása, amelyhez sok szempontú, komplex kutatásra van szükség. Mivel a menyasszonyiláda-együttes erősen adathiányos a készítés és használat tekintetében, ezért nagy gond, hogy hogyan lehet, lehet-e egyáltalán mindezeket az adatokat pótolni, és ezáltal a tárgyakat megszólaltatni. Úgy vélem, hogy ebből eredően az elsődleges szempont egy olyan kutatómódszertani kérdéskör kidolgozása, amely eszközként használható, ha a muzeológus ismeretlen feladattal, problémával találja szemben magát.

Mivel jelen esetben a dolgozat célja a módszertan kidolgozása és az ezzel kapcsolatban fölmerülő problémák áttekintése, nem kap külön fejezetet a szakirodalmi háttér, a tudomány- és kutatástörténeti bemutatás. A szakirodalom, főként a kontextus megrajzolásához és megszerkesztéséhez szükséges regionális irodalom fölhasználása azonban elengedhetetlen, melynek a területünkre (Dél-Alföld) vonatkozó megállapításait hangsúlyosan figyelembe veszem, ám nem a szakirodalmi elemzés és bemutatás a domináns, hanem a forrásalapú analízis.²

A kutatás és az anyagfeldolgozás két alapelv köré épül: az első, hogy semmi sem evidens. Minden információt igyekszem primer forrásból megszerezni, és csak ezeket az elemeket használni, míg a már meglévő adatokat csak összevetés céljából hasznosítom.³ Második alapelv, hogy a szakterminológia kritikával kezelendő. A makói menyasszonyi ládákkal kapcsolatosan születtek ugyan írások, ám átfogó munka nem készült a témában. Ezért úgy vélem, hogy például az olyan megállapítások, mint a ládáknak a használói társadalmi helyzete és foglalkozása szerinti tipologizálása (pl. hagymakertészek és gabonatermesztők ládái eltérnek)⁴ nem kezelhetők konkrét tényként, míg magam a 42 ládán részletes vizsgálatot nem végzek, és azok adatait össze nem vetem egymással, valamint más forrásból (pl. levéltári anyag; műhelytörténeti, családtörténeti források) szerzett adatokkal.

---

² Ám az avított vagy nem alátámasztható megállapításokat nem fogom elfogadni, csupán szemléltetésképp használok föl és kritikai szemlélettel tekintek ezekre az adatokra. Így bizonyos esetekben fölmerülhet a szakterminológia felülbírálása, újraalkotása.

³ Minden adat, amellyel találkozom akár a leltárkönyvben, akár interjúzás során, csupán mankóként szolgál. Ezáltal egyetlen mért adatot (pl. láda méretei) sem használok föl újramérés nélkül.

⁴ „A város társadalmának szétválása – Szirbik szavaival – *szántóvetőkre* és *kertészekre*, a menyasszonyi ládákon is nyomon követhető. Robosztus, masszív ládákkal a gazdálányokat házasították ki; könnyedebb, faragott vagy magos, esztergált lábút, keskeny fiókút, álfőkút a kertészek leányai kapták.” (TÓTH 2008, 432)

Kutatásmódszertani problémák és tanulságok

A kutatás célja, hogy a meglévő információk birtokában a megismerési folyamat⁵ során próbáljunk meg egy jelenséget, esetünkben a menyasszonyi ládát társadalmi és kulturális összefüggésrendszerbe helyezni, s ennek keretein belül értelmezni. A hiányzó elemek pótlása a kontextualizálás során lehetséges, jelen esetben pedig a magyarországi és a dél-alföldi bútorkutatás szakirodalmához is szolgáltatathat adatokat. Ehhez a folyamathoz elengedhetetlen, hogy ne csak az adott anyagot, tehát jelen esetben a ládakollekciót ismerjük meg pontosan, hanem a téma szakirodalmából megszerezzük az ehhez szükséges lehető legtöbb ismeretet.⁶

A kutatási (és megismerési) folyamat következő eleme magának a gyűjteménynek, és a gyűjteményegyüttesnek a megismerése. Mivel a ládákat nem magam gyűjtöttem és leltároztam, néprajzusként és a téma kutatójaként jelentős információhiányban szenvedek – a feltárás célja ennek az információhiánynak a megszüntetése. Egy fontos lépése tehát a kutatásnak a ládakollekció megismerése – hány darab műtárgy van, milyen a szerepük a néprajzi gyűjteményben, hol helyezkedik el a gyűjteményegység a raktárban, milyen állapotban vannak a ládák, stb. Ez a dolog ugyan banálisnak és egyértelműnek tűnhet, mégis úgy vélem, hogy nem tudománytalan és haszontalan az alapokhoz való visszatérés, főként abban az esetben, ha egy a kutató számára ismeretlen anyagot kell földolgozni.

Lényegesnek tartom a leltárkönyvek vizsgálatát is. A leltárkönyv a gyűjteménybe iktatott műtárgyak listája, annál azonban mégis több: a gyűjteménybe kerülésről, a gyűjtő és leltározó személyéről, bizonyos esetekben a műtárgy értékéről és eredeti tulajdonosáról is szerezhetünk információkat. Természetesen itt is szembesülünk az információhiánnyal (főként, hogyha nem állnak rendelkezésünkre a leltárkönyveket kiegészítő leírókartonok), és ez esetben sem vehetjük evidenciának a leírt adatokat. A leltári számból azonban rögtön tudhatjuk, hogy mikor került a láda a gyűjteménybe; hogy egy együttes tagjaként érkezett a múzeumba, vagy csupán önmagában. A leírás és a méretek mankóként szolgálhatnak (de ismét hangsúlyozandó, hogy a méréseket szerencsés és ajánlott újra elvégezni), jó esetben pedig a ládák értéke is

---

⁵ KISLEXIKON.

⁶ Ez szükséges egyrészt ahhoz, hogy alapot kapjunk a munkához – hiszen a szakirodalom olvasása közben már megfogalmazódhatnak bennünk bizonyos kérdések –, másrészt pedig csak így leszünk képesek kritikai szemléletre, és a probléma objektív feltárására. Egy ilyen téma esetében sem kezelhetjük evidenciaként a szakirodalomban leírtak helyességét, mint ahogyan azt már a bevezetésben is említettem.

feltüntetésre került a leltárkönyvben, ez pedig gazdasági összefüggések vizsgálatát is elősegítheti.

Nagyon fontosnak tartom, hogy a leíráson és elemzésen túl egy kontextusba helyezzük a ládakollekciót, és olyan oldaláról közelítsük meg a kutatást, amely képes újszerű adatokat hozni akár a néprajzi muzeológiai földolgozás, akár a bútorkutatás irodalmához, módszertanához. A feldolgozás folyamatában a felmerülő problémák föloldására szükséges tehát az elemzés egy új szempontrendszerének, egy módszertani keretnek a kidolgozása, amelynek egyik része a kutatási vagy leíró ív kifejlesztése és használata.

A módszertani problémák kibontása

Ebben az egységben a módszertani problémák részletesebb körüljárására, és azok föloldására kerül sor.⁷ A következőkben haladjunk hát végig pontról pontra a kutatás folyamatán, számba véve a fölmerülő problémákat, és a lehetséges megoldásukat.

A gyűjtemény és a gyűjteményegyüttes megismerése – tárolás, kondíciók

A makói József Attila Múzeum 1952 óta gyűjti a város és környéke néprajzi, helytörténeti emlékeit. Eredetileg régészeti korú edénytöredékek alkották az 1950-ben múzeummá nyilvánított gyűjteményt, mely 1951-ben saját épületet kapott – a Megyeház u. 4. szám alatti romantikus stílusú nemesi kúriát. A közgyűjtemény ma is itt található, ám nem az eredeti házban, hanem az ezen a helyen 1981-ben kifejezetten a múzeum számára emelt épületben.⁸ Az évtizedek során felgyűjtött anyag mennyisége alapján a múzeum legjelentősebb gyűjteménye az immár mintegy 17000 (Börcsök Attila magángyűjtő, 2014 szeptemberétől az intézmény munkatársa gyűjteményével együtt mintegy 26000) darabos néprajzi gyűjtemény. A József Attila Múzeum profilján ettől függetlenül nem érezhető a néprajzi dominancia – kiállításainak nagy része inkább képzőművészeti, történeti vagy helytörténeti. A „Nagyraktár” miliójén azonban (ahol helyet foglal a néprajzi gyűjtemény) nagyon is érezhető, hogy a néprajz a domináns – ezt bizonyítja az azonnal látható nagyszámú bútor- és kerámiaegyüttes, valamint a szekrényekben sorakozó textilgyűjtemény.

---

⁷ Ezt az alfejezetet nevezhetjük elemző résznek is, ám – amint a témamejelölésben is kifejtésre került – a vonatkozó részeknél itt kerülnek beszúrára a hivatkozott, a téma föltárásához használt szakirodalmak is.

⁸ HALMÁGYI – TÓTH 2000, 3.

Úgy vélem, egy néprajzi feldolgozásnál nem elhanyagolható szempont a műtárgyak tárolási körülményeinek vizsgálata, ez ugyanis egyrészt az első körülmény, amivel egy új tárgyegyüttessel való megismerkedés során találkozunk, másrészt nagyban befolyásolja a feldolgozás metódusát. Ebben az esetben egy zsúfolt raktárról beszélhetünk, ahová szinte folyamatosan érkeznek új tárgyak, ám a tárolási hely nagysága adott. Így – ahogyan a ládák esetében is látható – minden lehetséges hely kihasználása szükséges, ami az átláthatatlanság problémáját hozza magával. A ládák tárolása Dexion Salgó polcelemeken történik, úgy, hogy egymás fölött gyakran 4–5 láda is helyet kap. Ez a megoldás egyrészt nem túl stabil, hiszen csupán két kis polckar tartja a bútort – ez pedig az idő előrehaladtával és esetleg a fal állagának romlásával instabillá válhat. Másrészt a nagyon magasan fekvő ládák letről nehezen érhetők el. A fölmérés így problémákba ütközik, hiszen egy ember nem tudja megoldani a ládák lehozatalát. Ez tehát egy függőségi állapotot eredményez, ami azt jelenti, hogy plusz szervezőmunkát igényel, hogy a kutató érdemben foglalkozhasson a kutatott tárgyakkal.

Egy másik nehézséget jelent ezen felül a fölmérés helyszínének megtalálása is. A raktár meglehetősen zsúfolt hely, a zsúfoltságot pedig súlyosbítja, hogy az egyetlen fényforrás egy kis tetőablak, amely igen kevés fényt enged be. Ily módon nem helyezhető el a tárgy úgy a raktárhelyiségben, hogy egyrészt jól körüjárható legyen, amely a pontos mérések és részletfotók készítéséhez elengedhetetlen; másrészt nincs elég fény minden apró részlet vizsgálatához, sem jó minőségű fotók készítéséhez. Külön szervezőmunkát igényel tehát, hogy olyan helyre szállítsuk a ládát – a különféle műtárgyvédelmi előírások figyelembe vétele mellett –, ahol a megfelelő kondíciók rendelkezésre állnak. Ez azonban újabb problémákat vet föl: egyfelől a szállítás során ügyelnünk kell rá, hogy a műtárgy lehetőleg minél kevesebb sérülést szenvedjen (egy több mint 100 éves tárgy esetében sajnos számolnunk kell némi állapotromlással, pl. festékpérgéssel); másfelől végig kell gondolnunk, hogy hol van olyan hely az intézményben, ahol megfelelőek a körülmények a ládák alapos és pontos leméréséhez, a fotózáshoz; illetve ahol nem zavaró a fölmérés a múzeum működése szempontjából (tehát a múzeum munkatársai is zavartalanul folytathassák munkájukat, és a látogatás is zavartalan legyen). Mivel a belső terekben szintén nem a legmegfelelőbbek a fényviszonyok (csupán a dolgozói szobákban), így a külső terek maradnak. Ebben az esetben lényeges tényező az

időjárás, hiszen a páras levegő, a csapadék, a túl szélsőséges hőmérséklet mind-mind a műtárgy korrózióját okozhatják.⁹

A helyszínnel való megismerkedésen túl fontos, hogy milyen első benyomással rendelkezünk a tárgyeegyüttesről, mi az, amit azonnal észreveszünk. Ezek a benyomások a kutatómunka megkezdésével természetesen átalakulhatnak, vagy megerősítést nyerhetnek, de ahogyan bármilyen új dologgal való megismerkedésünk során is szerzünk impressziókat, úgy miért ne tehetnénk hasonlóképpen kutatásunk tárgyával kapcsolatban? Egy interjúzás során is célszerű leírni a körülményeket – akár azt is, hogy hogyan viselkedett adatközlőnk, hol történt az interjú, vagy milyen zavaró körülményekkel találkoztunk. Egy tárgycsoporttal való megismerkedéskor ilyenre nyilvánvalóan nincs lehetőségünk, egyéni benyomásaink azonban már így is keletkezhetnek. Milyen színűek a ládák? Vannak-e hasonló, vagy azonos minták? Mennyire kopottak, milyen régiek lehetnek?

Saját első benyomásaim a következőek voltak: a ládák meglehetősen zsúfolt és átláthatatlan „rendszerbe” szerveződnek a raktáron belül. A mintákat szemlélve könnyen megállapítható volt, hogy többnyire egy motívumcsoport a domináns, de voltak teljesen eltérő mintákkal rendelkező ládák is. Ez alapján előzetes hipotézis lehet, hogy van egyfajta *makói stílus*, amely ránézésre is látható, illetve van egy ettől eltérő stílus, amelynek eredete még nem tisztázott. Ezen túl vannak sehová sem sorolható motívumrendszerek, amelyek lehetnek akár az egyik, akár a másik stílus eltérő formái, de elképzelhető, hogy egy ezektől teljesen különböző stílusról van szó. (A kutatási projekt egyik fő célja e kérdéseknek is a végére járni.) Továbbá az is látható első ránézésre, hogy egyik bútordarab sincs kiállítható állapotban. Ez is lényeges körülmény, hiszen egy tárgykatalógus kiadása a végső cél, amely csak reprezentatív küllemű tárgyakkal lehetséges – az is része tehát a munkának, hogy elérjük: a ládák restaurálásra kerüljenek.¹⁰

---

⁹ A mérések során tapasztaltak alapján elmondható, hogy a legmegfelelőbb a száraz, napsütéses idő, és a nagyjából 15–20 °C-os hőmérséklet.

¹⁰ Nyilvánvaló, hogy e feladat egy szakrestaurátor munkakörébe tartozik. Mivel azonban a József Attila Múzeum nem rendelkezik ilyen szakemberrel, ez esetben a néprajzos feladata, hogy a ládák javítása érdekében közbenjárjon. Így fontos odafigyelni a műtárgyak állapotára, és számon tartani, hogy melyek szorulnak restaurálásra, hiszen az esetleges pályázásnál a szakmai alátámasztásra is szükség lehet.

A leltárkönyvek vizsgálata

A leltárkönyvek alapvetően hivatalos dokumentumok, amelyek hagyományos nyilvántartási formái a muzeális intézmény kulturális javainak. „*A nyilvántartás célja az őrzött kulturális javak számbavétele, a tudományos meghatározásuk során feltárt eredmények, illetve a rájuk vonatkozó, később is folyamatosan bővülő, változó ismeretek rögzítése, a vagyon- és tulajdonvédelem, valamint a kulturális javak további kutatói és közművelődési felhasználásának elősegítése.*”¹¹ Az imént közölt jogszabályban olvashatjuk tehát, hogy a kulturális javak kutatói felhasználásának elősegítése is a leltárkönyvek célja – de úgy vélem, maguk a leltárkönyvek is képesek a kutatói felhasználást elősegíteni. Vagyis önmagukban olyan adatokat tartalmaznak, amelyek vizsgálatával, rendszerezésével mélyebb összefüggések tárhatók fel a műtárgyakról, tárgyegyüttesekről.

A vizsgálathoz elsőként összegyűjtöttem a ládák leltári számait – amelyeket a műtárgyakon feltüntettek és láthatóak voltak a raktárban. Mivel azonban ez nem minden esetben volt első alkalommal lehetséges (a tárolási nehézségek miatt), és a múzeum nem rendelkezik digitális leltárkönyvekkel vagy adatbázissal, így a 12 leltárkönyv tüzetes átolvasásának segítségével állítottam össze a listát, amely sorszámot, a leltári számot, a leltárkönyvi megnevezést, a leltárkönyvi lelőhelyet (leltárkönyv száma/oldalszám), és egy „Megjegyzés” rovatot tartalmaz. Ez ugyan hosszadalmas munka volt, ám a későbbi visszakereshetőséget nagyban elősegítette. E lista 54 ládát vesz számba, amelyből – a megnevezések és a leltárkönyveknek a használatra vonatkozó rubrikájának áttekintésével – 42 láda tölti (vagy inkább töltötte) be menyasszonyi láda funkcióját. Így vizsgálatom tárgyát is e 42 láda jelenti.¹² A következőkben a rovatok sorrendjében haladok végig a leltárkönyvi elemzésen.¹³

Leltári szám. „*A leltári szám három vagy négy, egymástól ponttal elválasztott számcsoporból áll.*”¹⁴ E számcsoport első tagja a leltározás évszámát jelöli, tehát megtudható belőle, hogy a műtárgy mikor vált a

---

¹¹ 20/2002. (X.4.) NKÖM rendelet 2.§.

¹² A továbbiakban így a „ládá” elnevezés a menyasszonyi ládára utal, a szóismétlések elkerülése végett fogom minőségjelző nélküli formában is használni. Amennyiben más ládáról ejtenék szót, azt külön jelzem.

¹³ Ahol indokolt, másik rovatra hivatkozom, így lesznek olyanok rovatok, amelyek nem kerülnek külön kifejtésre.

¹⁴ 20/2002. (X.4.) NKÖM rendelet 2. számú melléklet I. fejezet.

gyűjtemény részévé.¹⁵ Ez alapján az első menyasszonyi láda 1973-ban került a múzeumba, s ebben az évben ezen kívül még 1 ládára tett szert az intézmény. 1974-ben, 1983-ban, 1984-ben, 1985-ben és 1996-ban évente 1–1; 1976-ban és 1981-ben 3–3; 1977-ben és 1982-ben 2–2 menyasszonyi ládával gyarapodott a gyűjtemény. 1978-ban 7, 1979-ben 5, 1990-ben pedig 11 ládával lett gazdagabb a József Attila Múzeum néprajzi egysége. Az utolsó év, amikor menyasszonyi láda került a múzeumba 1996, tehát majdnem 20 éve nem tett szert ládára az intézmény.

„A leltári szám második számcsoportja a tételszám, ...”¹⁶ Ez a szám mutatja meg például, hogy a tárgy egy tárgyegyüttes tagjaként, vagy önmagában érkezett a gyűjteménybe, tehát „egy egységnek (csoportnak) tartalmilag összetartozó, egymást kiegészítő, vagy egykor összetartozott darabjai”, vagy „gyűjtési vagy feltérési körülményeiknél fogva egymás szerepét, forrásértékét meghatározzák, magyarázzák”.¹⁷ A tételszám azonban önmagában nem hordoz információkat, ezért szükséges a leltárkönyv vizsgálata – a menyasszonyi ládák adatait tartalmazó leltárkönyvi oldalakon látható, hogy más műtárgyak tételszámainak milyen a viszonya a ládák leltári számaival, továbbá ide kell vennünk a sorszám¹⁸ vizsgálatát is. Ebből kiderül, hogy a ládák egy eset kivételével (74.25.1) önálló műtárgyként, nem pedig egy együttes tagjaként kerültek a JAM néprajzi gyűjteményébe. A leltárkönyvi adatokból kitűnik, hogy ez a láda más háztartási eszközökkel (pl. kancsó, fazék) együtt érkezett a múzeumba. Érdekességeket azonban a többi láda esetében is megfigyelhetünk. Látható például, hogy a bútordarabokat több esetben egyidőben vették leltárba, sőt, az 1990-ben gyűjtött 11 ládából 10 egymás utáni leltári számot visel. Ez kérdéseket vethet föl a kutató számára, választ pedig ez esetben a „Megjegyzések” rovatban találhatunk. E rovatból ugyanis kiderül számunkra, hogy a leltárt végző muzeológus (jelen esetben Fejér Gábor) leltározatlan régi anyagot dolgozott föl, a gyűjtés időpontjára azonban nincs adatunk.

---

¹⁵ A gyarapodási szám ismeretében azt is megtudhatjuk, hogy a tárgy egészen pontosan mikor került begyűjtésre, és, hogy mennyi idő telt el a gyűjtés és a leltározás (tehát a gyűjteménybe kerülés) között. Ebben az esetben sajnos nem állnak rendelkezésünkre gyarapodási számok, ám az a leltárkönyvek elemzéséből látható, hogy van példa ún. „régii leltározatlan anyag” későbbi feldolgozására.

¹⁶ 20/2002. (X.4.) NKÖM rendelet 2. számú melléklet I. fejezet.

¹⁷ 20/2002. (X.4.) NKÖM rendelet 2. számú melléklet I. fejezet.

¹⁸ „A leltári szám harmadik számcsoportja a sorszám. A sorszámot akkor is ki kell írni, ha csak egy darab tartozik a tételhez. Több eltérő darab leltározása esetén a sorszám a tételek belüli tartalmi összetartozást is jelezheti:” 20/2002. (X.4.) NKÖM rendelet 2. számú melléklet I. fejezet.

*A tárgy megjelölése (és funkciója).*¹⁹ E rovatban többféle elnevezést is találunk a mennyasszonyi ládára.²⁰ A gyűjteményben található 42 láda elnevezései a következők: „Mennyasszonyi láda” (36 esetben),²¹ „Tulipános láda” (4 esetben), „Láda” (1 esetben) és „Festett láda” (1 esetben). Érdekes, hogy bár a szakirodalom szerint a tulipános láda a legáltalánosabb elnevezési módja Magyarországon a kelengyéládnak,²² itt a mennyasszonyi láda elnevezés az uralkodó. „Az ilyen láda neve vagy kelengyebútor voltára utalt (mennyasszonyi láda, hazai láda, kiadó láda, parafernumos láda, ruhásláda) vagy a díszítésre (tulipános, tulipántos láda, rózsásláda), esetleg elején vagy tetejének belsejében feltűnően elhelyezett évszámra (annósláda).”²³ Ennek alapján tehát feltételezhetnénk, hogy van valamiféle eltérés a mennyasszonyi, a tulipános, a láda és a festett láda elnevezésekkel illetett bútordarabok között, illetve, hogy az eltérő elnevezések más-más (a leltárt végző) muzeológustól származnak.

A leltárkönyvben látható, hogy a 79.157.1. leltári számmal jelzett *festett láda* gyűjtését Tóth Ferenc, leltárba vételét pedig Felföldi László végezte, aki azonban „A tárgy megjelölése” rovatban nem közölt semmiféle információt a műtárgyra vonatkozóan. A készítés és a gyűjtés helye is Makó, ám méreteket nem jegyzett le, és a bútor állapotáról sem készített leírást, ellenben a láda vételárát megadja, amely 500 Ft volt 1979-ben.²⁴ Küllemre a „Festett láda” eltér társaitól, hiszen más mintázatot visel, ám az elnevezés bármelyik másik ládára is alkalmazható lenne, amelyik nem véséssel díszített ácsolt láda.

A „Láda” elnevezéssel illetett műtárgy a 73.651.1.-es leltári számot viseli, és az első mennyasszonyi láda, amely a múzeum néprajzi gyűjteményébe bekerült. Érdekes, hogy 1970-ben már leltárba vettek „Láda” néven egy nem kelengyéláda funkciójú bútort, leltározója pedig ugyanaz a személy volt,²⁵ mégsem került egymástól megkülönböztetésre a két láda, legalábbis megjelölésben. További érdekesség, hogy méreteket nem, készítési helyet

---

¹⁹ A műtárgy megnevezése.

²⁰ Jómagam a funkció miatt nevezem így, hiszen a mennyasszony használta kelengyeterítő bútorként. Lásd: K. CSILLÉRY 1972, 44.

²¹ Egy esetben egészen pontosan: Mennyasszonyi láda – Skrinya. A skrinya szó jelentése szökröny (szekrény) (K. CSILLÉRY 2007, 15), így ezt nem veszem külön kategóriának.

²² MNL V. *tulipános láda, tulipántos láda*

²³ MNL III. *láda*

²⁴ A havi bruttó átlagkereset 3877 Ft volt ekkor Magyarországon. (A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján.) https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html (2015.01.04.)

²⁵ Tehát Tóth Ferenc.

(Apátfalva) és vételárát (200 Ft)²⁶ azonban megjelölt a leltározó muzeológus (aki – más adatoknak nem lévén birtokában – ez esetben azonos a tárgyat gyűjtő Tóth Ferencsel). (Ilyen esetekben felmerül a kérdés, hogy miért nem kerültek lemérésre bizonyos ládák? Hiszen ezek a külső jegyek azok, amelyek kézzelfogható módon, a begyűjtést követően vagy a leltározás alkalmával azonnal leírhatók. Miért éppen ezek az adatok hiányoznak? – ezek azok a kérdések, amelyekre csupán a muzeológiai vizsgálat nem tud választ adni, a felmerült problémák további utánajárását igényelnek.)

A „Tulipános láda” elnevezés 4 ládára érvényes. Ezek közül hármát²⁷ Felföldi László vett leltárba, egyet²⁸ pedig Markos Gyöngyi. Ezen ládák mindegyike a valószínűsített *makói stílus*ba sorolható, melynek alapmotívuma a tulipán alakú dupla faragvány az első oldallapon. Ez alapján valóban indokolt a „tulipános” jelző, ám más, Felföldi László által leltározott kelengyészláda ugyanilyen vagy hasonló stílusjegyekkel a „menyasszonyi” jelzöt kapta. A „Menyasszonyi láda” megjelöléssel lejegyzett műtárgyak esetében is hasonló a helyzet – ugyanúgy kapta ezt az elnevezést tulipános faragású makói stílusú láda, mint pamacsos festésű apátfalvi.

Ezek alapján feltételezhető tehát, hogy a ládák elnevezése esetleges, nem követ egy megkötött mintát, sem a küllem tekintetében (tehát az egy típusba sorolható ládáknak nem kell azonos nevet viselniük), sem pedig a leltárt végző muzeológus által lejegyzett elnevezések között (tehát egy szakember többféle megjelölést is használhatott ugyanarra a típusra).

Anyag és technika. Ezzel a leltárkönyvi rovattal kapcsolatban elmondható, hogy alapvető információkat tartalmaz,²⁹ mivel nincs is tér hosszabb leírás készítésére. Ami ez esetben érdekes és kérdéseket vet föl, az a rovat kitöltésének hiánya, hiszen ez is olyan adatkorpusz, amely a tárgy jelenlétével azonnal rendelkezésre áll. Ha a muzeológus nem is ismeri a fafajokat, mégis készíthet alapvető leírást a műtárgyról a színezete, díszítményei, stb. alapján. Ugyanez elmondható a *Méretetek* rovattal kapcsolatban is, mely néhány esetben szintén hiányzik. Összevetve a két rovatot, megállapítható, hogy nincs általános összefüggés az *Anyag és technika*, valamint a *Méretetek* rovatok kitöltése között.

---

²⁶ Egy női ing ekkor 20, egy cserépkanta 10 Ft-ba került. A havi bruttó átlagkereset 2629 Ft volt ekkor Magyarországon. (A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján.) https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html (2015.01.04.)

²⁷ 76.7.1., 76.321.1., 80.64.1.

²⁸ 96.7.1.

²⁹ Például: „Puha fából faragott, csapolt, esztergált, festett.” vagy: „Csapolt, festett fenyőfából készült „Szabó Erzsébet 1843” felirat”

Van ugyanis, ahol mindkettő hiányos, van olyan, ahol az egyik, van, ahol pedig a másik.

A készítés helye. A gyűjtés helye. A használat helye. A leltárkönyvi rovatokat megvizsgálva látható, hogy a készítés helyét csak elvétve jegyezték le. Ez arra utalhat, hogy maguk a ládatulajdonosok sem rendelkeztek erre vonatkozó ismeretekkel, tehát például nem élt élénken a családi emlékezetben, nem volt része a családtörténetnek. Az is egy lehetséges opció, hogy a gyűjtők más forrásból szerezték meg a láda készítésének helyét, és ezt csak kevés esetben tudták megtenni. Ezek is olyan adatok, amelyekre nem a leltárkönyvekben, hanem további kutatások során bukkanhatunk. A gyűjtés helyéről már több esetben került bejegyzés a leltárkönyvbe, ez a legtöbb esetben Makó, ahogyan a használat helye is.³⁰ A készítő személyére vonatkozóan sajnos nem találunk adatokat a leltárkönyvekben, így a ládákat egykoron készítő asztalosmesterekről más forrásból (pl. levéltár) kell információt gyűjtenünk.

A tárgy állapota. E rovatot egy eset kivételével mindenhol kitöltötte a leltárt végző muzeológus. Ez is kérdéseket vet föl, hiszen miért tarthatták fontosabbnak szinte minden esetben feltüntetni a tárgy állapotát, ha leírást nem készítettek róla? Miért állapították meg, hogy ép vagy éppen „hiányos”, hogy kopott a festése, ha például a méreteit nem jegyezték le?

A készítés ideje. E rovat képe a leltárkönyvben nem egységes – nagyon változatos módon szerepelnek az adatok. Az tudható, hogy a makói múzeum menyasszonyi ládái a 19. század folyamán készültek. Ám még ez a megközelítő évszám sem szerepel minden ládánál, ahol nem ismert a készítés pontos dátuma. Több esetben pontosan lejegyezték a készítés dátumát (vannak névvel és évszámmal díszített ládák is), másol évtizedre pontosan határozták meg azt, ám a legtöbb esetben semmilyen adat nem szerepel a készítés évére vonatkozóan. Ez szintén további utánajárást igénylő probléma – a motívumkészlet elemzésével felfedhető a láda kora, a stílusváltozások; a kormeghatározás pedig a láda restaurátori feltárásával pontosítható.

A megszerzés módja külön figyelmet igényel. Ma a makói JAM mint kismúzeum nem rendelkezik a műtárgyvásárlásra fordítható tőkével, az állománygyarapítás ajándékozás útján történik. Azokban az időkben azonban, amikor a menyasszonyi ládák a néprajzi gyűjteménybe kerültek, a vételezés volt az általánosabb. *„Akkor még volt erre pénz, tudott a múzeum tárgyakat vásárolni. Volt, hogy körbejártuk a házakat, és úgy kerestünk tárgyakat, de*

---

³⁰ A használat helyére vonatkozóan gyakran utca-házzám pontoságú adatokat jegyeztek le.

voltak embereim, akik szóltak, ha begyűjthető ládára találtak, és a múzeumnak volt külön pénze, amit műtárgyvásárlásra fordíthattunk.”³¹ Érdekesség, hogy a leltárkönyvben a tárgy értékét akkor is feltüntették, ha azt ajándékként kapták a gyűjteménybe.

A megszerzés időpontja rovatot (amennyiben tartalmaz adatot) érdemes összehasonlítani a leltári számmal, hiszen így kiderülhet, hogy a gyűjtés és a leltározás egy évben történt-e, de ha nem találunk adatot ebben a rovatban, érdemes a *Megjegyzésekre* is egy pillantást vetni, mivel ebből látható, hogy a muzeológus egy korábban gyűjtött, de még feldolgozatlan anyagot vesz-e leltárba. A megszerzés időpontja a ládák esetében egy-két kivételtől eltekintve napra pontosan megállapítható.

Az *ajándékozó, eladó neve, és címe* nagyon hasznos a kutatómunkát végző néprajzos számára, mert ez megkönnyíti a további munkát. Amennyiben él még a tárgyat eladó vagy ajándékozó személy, úgy tőle; ha nem, akkor talán családtagjaitól nyerhető még információ a ládákról, amennyiben találunk vonatkozó adatot a leltárkönyvben – a megszerzés időpontjához hasonlóan ez is hiányzik néhány esetben, de a legtöbb helyen feltüntették, így felhasználható lesz a kutatás későbbi szakaszaiban is. Hasonlóképpen fontos a *gyűjtő* és a *leltározó* neve is, hiszen így primer forrásból szerezhetünk információkat a tárgygyűjtés és a leltározás körülményeiről.³²

A *Vételár* és *Megjegyzések* rubrikák jelentősége már más rovatok kapcsán említésre került, így a külön elemzéstől jelen esetben eltekintenek.

*Kutatási szempontrendszer felépítése*³³

A kutatás egyik célja a gyűjteményben található 42 láda minél teljesebb és részletesebb leírása. Ehhez szükséges volt egy ún. kutatási/leíró ív³⁴ kifejlesztése, amelynek segítségével a ládák paraméterei pontosan leírhatók, a följegyzett adatok pedig releváns módon összevethetők egymással. A kutatási ív létrehozásának célja a részletes és pontos leíráson túl az is, hogy a különféle összefüggéseket könnyebben föltárhatóvá tegye. Így egyrészt egy ládán belül is átláthatóan jelennek meg a különböző kapcsolatok (pl. technika és

---

³¹ Dr. Tóth Ferenc szóbeli közlése.

³² Rövid interjúkat már készítettem Dr. Tóth Ferencsel, de további, mélyinterjúk is tervben vannak.

³³ A Kutatási/leíró ív névre keresztelt nyomtatvány segítségével.

³⁴ Szándékosan nem „leíró karton” elnevezéssel illettam a ládák fölméréséhez készített ívet. Ennek oka, hogy igyekeztem arra utalni, hogy ez nem a „hagyományos” értelemben vett múzeumi leltározási leíró karton, amely a leltárkönyvbe vezetendő tárgyaknak a leltárkönyvnel részletesebb leírását tartalmazza, hanem annál több információt tartalmaz, és funkciója is más, mint egy leíró kartoné.

díszítmények viszonya), másrészt pedig a ládák között is egyszerűbben összevethetők az egyes adatok (pl. díszítmények összehasonlítása). Ehhez hozzátartozik még, hogy a ládán belüli és a ládák közötti hasonlóságok/eltérések a kutatási ív adatainak összevetésével komplex képet nyújthatnak a tipológiáról, a stílusosztályozásról is. Így fény deríthető olyan problémákra, összefüggésekre, amelyek által közelebb kerülhetünk a makói menyasszonyi ládák stílus-meghatározásához, mely a kutatás céljai között szerepel.

A kutatási ív megalkotása egyrészt a vonatkozó szakirodalmak alapján,³⁵ másrészt empirikus tapasztalatok által,³⁶ harmadrészt pedig külső szakmai segítséggel történt.³⁷

Az ív felépítése azt az elvet követi, hogy a minél egyértelműbben és egyszerűbben mérhető adatokat jegyezzük le először (méretek, anyag, állapot), majd pedig a finomabb részletek következzenek (díszítmények, kompozíció, feliratok) – utóbbi esetében már a leírás során is szükség van elemzésre és összefüggések keresésére (díszítmények ritmusa, motívumcsoportok). A következőkben pontról pontra kívánom bemutatni és magyarázni a leíró ívet, és egy-egy példával érzékeltetni a mérések gyakorlati megvalósulását.

1. Élőfejben szerepel az összeírás dátuma, az összeírást végző neve (ez feltételezi a csoport-, de legalábbis a pármunkát, illetve azt, hogy a munkát nem kizárólagosan csak én magam végezhetem el), valamint a leíró ív sorszáma. Ezek mind a könnyebb visszakereshetőséget segítik.
2. A leltári szám feltüntetéseének szükségessége, úgy vélem, egyértelmű: múzeumi környezetben ez a szám az elsődleges adat a tárgy visszakereshetőségének (mi több, identifikációjának) szempontjából. A „Megnevezés” rovat azért lényeges, mert ez árulkodik arról, hogy a leltárt végző muzeológus milyen néven vezette be a ládát a leltárkönyvbe, hiszen nem minden esetben „menyasszonyi láda” szerepel a leírásban.³⁸ A leltárkönyvi lelőhely feltüntetése pedig szintén a könnyebb visszakereshetőséget segíti elő.

---

³⁵ FÁY 1994, 43–45; K. CSILLÉRY 2007, 31–39.

³⁶ A ládák fölmérése során tapasztaltak alapján.

³⁷ Nagy segítségemre volt a ládák fölmérése és a kutatási ív tökéletesítése során Takács Gergely Néprajz MA II. szakos hallgatótársam, aki a korábbi faipari szakmai tanulmányai által szerzett tudás fölhasználásával értékes tanácsokkal látott el, és hatékonyabbá tette a munkámat. Ezúton is szeretném megköszönni áldozatos és a kutatást nagyban előrelendítő munkáját.

³⁸ A menyasszonyi ládáknak a leltárkönyvi pozíciójával egy külön egység foglalkozik a dolgozatban, így ennek részletezésétől ebben az egységben eltekintek.

3. Az 1. pontban a méreteket hivatott feltüntetni a leíró ív. Az első verzióban³⁹ a láda szélességére, magasságára és hosszára, valamint az ezekből az adatokból kinyerhető arányára tértem ki, ám az első láda próbajellegű leírása során felmerült az igény – mivel méretük részben eltér – a tető hosszának és szélességének külön lejegyzésére is. Ezen kívül – mivel nem mindegyik láda rendelkezik meglévő lábbal – külön került le mérésre a láda korpusza (teste), valamint a lába. Például: a 78.422.1. leltári számmal jelzett menyasszonyi láda korpuszának hossza 103.4 cm, korpuszának szélessége 56.5 cm, korpuszának magassága 58.3 cm, lábbal pedig 96.6 cm magas. Az anyagvastagság 2.5 cm, a tető hossza szegélylécekkel együtt 110 cm, a tető szélessége párkányléccel 61 cm. A mért adatok nem egyeznek a leltárkönyvben olvashatókkal, ez is bizonyítja az újramérés szükségességét.
4. A 2. pont a ládához felhasznált anyagokat veszi számba. Lévén a ládák két fő alkotóeleme a fa és a fém, így e két anyag fajtáit kell feltüntetni. A mérési tapasztalatok alapján a makói ládák fája fenyő, a fém alkatrészek pedig kovácsoltvasból készültek. A még pontosabb adatok felvételéhez asztalosmester és/vagy restaurátor szakvéleményére is szükség van.
5. A 3. pont a bútor korára vonatkozik. Itt nem minden esetben tudunk pontos dátummal szolgálni – amennyiben a ládákon valahol (például a tető belső lapján) feltűnik az évszám, vagy a leltárkönyvben szerepel, úgy igen –, így előfordul, hogy csak az évszázad tüntethető fel.
6. A 4. pont a láda állapotára vonatkozik. Itt a leltárkönyvben is használt terminusokkal dolgoztam: ugyan az ív összeállításakor valószínűsítettem, hogy nincs „kifogástalan” állapotú láda, a bináris oppozíciók elve mentén úgy véltem, adekvát megadni ezt a lehetőséget is. Több esetben is tapasztaltam, hogy az általam *használt* vagy *kopott* jelzővel minősített műtárgyak a leltárkönyvben leírtak alapján *épek*. Ez vagy a leltárt végző muzeológus és az én eltérő értékítéletemet jelzi, vagy azt, hogy a ládák állapota romlott az évtizedek során.
7. Az 5. pont tipológia szerint csoportosítja a ládákat. Hasonlóan az előző pontban foglalt elvhez, ebben az esetben is föltüntettem a

---

³⁹ A kutatási ív megalkotása során, a módosítások végrehajtását követően a 4. verzió bizonyult életképesnek.

„vályúláda/vájt láda” opciót is, bár tudom, hogy jelenleg⁴⁰ a múzeum nem rendelkezik egy darabból készített vályúládjával. Hasonlóan nincs a gyűjteményben az ácsolt és az asztalosláda közötti átmeneti típusú láda sem, de úgy véltem – és ez az egész leíró ív szemléletére érvényes –, hogy érdemes egy átfogó, általánosabb jellegét is megragadni a ládák leírásának, természetesen a makói múzeum gyűjteményében található darabok vizsgálatára szabva. Lényeges ebben a pontban nem csak magának a bútornak, hanem a szerkezeti illesztéseinek típusát is megállapítani (ehhez faipari szakszavak használata szükségeltetik⁴¹). A makói menyasszonyi ládák minden esetben asztalosládák, jellemző a korpusznál a fecskefarkú sarokkötés, az alsó kávánál a beeresztés, de megfigyelhetünk a lábánál beeresztést és csapozást (idegencsap) is.

8. Az ív legnagyobb egysége a 7 alpontból álló 6. pont, amely a ládák díszítését jegyzi le mindenre kiterjedően. A kutatási ív kitér a díszítések alapjaira, fajtáira (faragás, festés), a díszítőelemek stílusára (geometria, ornamentika), a díszítmények kompozícióira, elhelyezkedéseire. Talán saját elnevezés (legalábbis szakirodalomokban vagy más fórumokon nem bukkantam rá a kifejezésre ebben a formában és kontextusban) a „díszítmények ritmusa”, mely arra utal, hogy van-e valamiféle minta, ritmus a díszítmények elhelyezésében – akárcsak egy zenei kottában. Tehát vannak-e azonos vagy hasonló díszítésű oldalak, s ha igen, melyek azok, hogyan függnek össze egymással. Így lehetnek egyenlőek, hasonlóak, és ellentétesek/eltérőek – utóbbiak abban az esetben, ha például a két oldallapnak (mivel alapvetően szimmetrikus elhelyezkedésűek) azonos mintázatúnak kellene lenniük. A „Motívumkör” pedig ezeknek a ládákön szereplő díszítményeknek az összességét jelenti, egy-egy ládára érvényesen – tehát azt, hogy vannak-e olyan jellegzetes minták, motívumok, amelyek megtalálhatók a díszítményben (így az indák, virágok, stb.). A „Motívumcsoport” ezen kissé túlmutat: arra vonatkozik, hogy egy ládaelem rendelkezik-e sajátos mintázattal (pl., hogy tulipán csak a tetőlapon van, míg pipacs csak az oldallapokon). Az utolsó alpont ezen belül pedig a színezés – van-e és milyen színű az alapszín, a díszítés színei, valamint a kontúrok. A múzeum gyűjteményének kelengyészládái mind festettek, csak faragással díszített bútor az

---

⁴⁰ A kutatás időpontjában, 2014–2015-ben.

⁴¹ Lásd: CSORNAI-KOVÁCS 2008.

általam vizsgált kollekcióban nincs. A díszítőelemekre jellemző, hogy megjelennek a virágmotívumok, az indák és az akantuszok is (legalábbis a *makói stílusú* ládákon), a díszítés kompozíciója az előlapokon többnyire központosított vagy szimmetrikus; az álfiókon vagy fiókon általában sorminta figyelhető meg. A díszítmények elhelyezkedése a hátlap és a fenéklap kivételével minden bútorlapon megfigyelhető. A ritmusnál látható, hogy a jobb és bal oldallap azonos vagy legalábbis nagyon hasonló, az előlap és a fedőlap nem rimel más bútorrész díszítésére. Az indák és az akantuszok nem hangsúlyosak, inkább a hézagokat kitöltő elemekként funkcionálnak, a domináns a virágminta. A virágok közül a faragványban a tulipán az uralkodó, azon belül pedig pamacszerű virágminta jellemző, de előfordul liliumra hasonlító növény is. Egyéb festések is megjelennek, legjellegzetesebb az álfiókon megjelenő álkulcslyuk. Így motívumcsoportok például az előlapra jellemző tulipánfaragvány, az előlap festésében megjelenő pamacsok, vagy az álfiókon díszelgő álkulcslyuk. Színezés tekintetében domináns a kék alapszín; a díszítésben a piros, a sárga, a rózsaszín, a zöld; kontúrok esetében pedig a fehér és a sárga. A 7. pont a feliratokkal foglalkozik. Vannak olyan ládák, amelyeken név, évszám is szerepel, s ez a pont ezekre, valamint ezek elhelyezkedésére fókuszál. Szöveg, felirat csak abban az esetben jelenik meg, ha a tetőlap belső oldalára fölfestették a férjhezmenő lány nevét és a házasság/láda készítésének évét. Ez ritkább esetekben fordul elő, és sokszor olvashatatlan a kopás vagy az átfestések miatt.

9. A 8. pont a kiegészítő alkatrészekkel kapcsolatos – pl. kulcs, fiók. Kiegészítő alkatrészek csak nagyon elvétve fordulnak elő, többnyire szegélylécpótlásokról, -toldásokról beszélhetünk.
10. A reménybeli tárgykatalógus kiadásának szándéka vezérelte a 9. pont beszerkesztését az ívbe, mely a ládák restaurálásának fokozatait tünteti fel – természetesen ez nem egy restaurátori szakvélemény, csupán a ládáknak önmagukhoz és egymáshoz viszonyított állapotára vonatkozik, valamint tudatosítja a tényt, hogy később szükséges a ládák állapotát megóvó és javító intézkedések foganatosítása. Bár a leltárkönyvekben sok esetben jelenik meg az „ép” jelző, nem találkoztam kiállítható állapotú ládával. A menyasszonyi ládák

többsége szinte teljes egészében, de legalábbis nagyrészt restaurálásra szorul.

11. Az utolsó pont a „kötelező”, ám nem elhanyagolható „Egyéb megjegyzések”, mely azért indokolt, mert nyilvánvalóan az egységesítés szándéka ellenére is vannak olyan egyedi jelenségek, amelyek nem írhatók le egyik pont keretein belül sem; valamint szükséges fórumot találni bármilyen, a kutatást előremozdító gondolatok lejegyzésére is. Egyéb megjegyzések például a teljesen egyedi, csakis az adott ládára vonatkozó jelenségek. Így például egy esetben az egyik oldallapon lehetett díszítés, a megmaradt festéknyomokból ítélve; más esetben láthatóan átfestették az oldallapokat, és más mintával díszítették az eredetihez képest. Ezek sehová sem sorolható megfigyelések, amelyeknek azonban a későbbi kutatások során, a ládák elemzésekor nagy jelentőségük lesz.

Konklúzió

A Menyasszonyi ládák a makói múzeum néprajzi gyűjteményében – a földolgozás módszertani problémái című dolgozat célja az volt, hogy egy induló, komplex kutatás módszertani kérdéseire világítson rá, s amelyekre lehetséges, próbáljon választ találni. Ahogyan *Az ácsolt láda* c. művében írta Csilléry Klára: „Magam részéről tovább óhajtom folytatni az ez irányú vizsgálódásokat, de komoly eredményt csak akkor remélek további munkámban, ha a szakemberek figyelme itthon és külföldön ráirányul erre a tárgykörre, és munkájukkal továbbviszik az elkezdett kutatásokat, kiegészítik munkám hiányosságait.”⁴² E gondolatok mentén az én hosszútávú célom is az tehát, hogy a ládák monografikus szintű elemzésével új adatokat szolgáltatthassak a Csilléry Klára által is megkezdett magyarországi bútor kutatásoknak; Makó szintjén pedig tágítsuk a mikrotörténelmet, rögzítsünk olyan jelenséget, amely a makóiságnak, a makói identitásnak része lehet, tehát egyfajta öndefiníciós meghatározásként is működhet. Ugyan múzeumi tárgyak kutatásán vagy bútorok felmérésén nem érezni közvetlenül a „társadalmi hasznosságot”, a közvetlenséget, mely rögtön megérthető mindenki számára – sokkal inkább tűnhet valamiféle „halott”, értelmetlen dolognak – ám, ha ezek segítségével feltárom a makói bútorasztalosság vagy a ládahasználat bizonyos vonatkozásait, máris elnyerik a ládák is ezt a „társadalmi hasznosságot”. Hiszen

---

⁴² K. CSILLÉRY 2007, 101.

Csilléry Klára szerint: „*A bútorfélék közül magától értetődően a sor élére kerül a láda, az egykori jobbágyházak talán legékesebb berendezési darabja, a menyasszony kelengyebútora. Díszre emelte a lakodalom fényét, s az „ágyvitel” alkalmával, amikor a menyasszony holmiját szertartásos pompával kísérték át a vőlegényes házhoz, az egész falu megcsodálta. Ezáltal kapott a kelengyeláda kulcsszerepet, úgyhogy hosszú századokon át általa kerültek be a parasztházakba a bútorok alakításában beálló újabb és újabb változások [...].*”⁴³ Természetesen ez nem azt jelenti, hogy egyoldalúan csupán a ládának tulajdoníthatunk fontos szerepet, de véleményem szerint Csilléry Klára magyarázata szépen összefoglalja, hogy miért is fontos számunkra ez a bútortípus, miért kell a ládákra különös figyelmet fordítanunk, s miért lényeges, hogy Makón is rávilágítsunk e bútortípusnak a város kulturális javaiban betöltött kiemelkedő szerepére. Annál is inkább, mivel Csilléry Klára már 1983-ban arról beszélt, hogy a 19. század elején kialakult a makói bútorfestő stílus,⁴⁴ s az erőteljes színesedés nagyon korán (talán előbb, mint az ország más tájain) megindult.⁴⁵

Érdekes, hogy mindezek ellenére a menyasszonyi ládák kutatása egy szinte érintetlen terület a makói bútorművesség tárgykörén belül, még olyan – nem elhanyagolható – körülmények mellett is, hogy például a makói bútorral külön szócikk foglalkozik a Magyar Néprajzi Lexikonban.⁴⁶ Emellett a makói menyasszonyi ládával, s egyáltalán a makói bútorokkal külön nem foglalkozott egy néprajzos sem olyan mértékben, mint például a viseletekkel vagy a népköltéssel, melyek külön egységeket képviselnek a Makó néprajza monográfiakötetben.⁴⁷ Érintőlegesen ugyan történtek lépések a ládakutatás ügyében (pl. Fejér Gábor munkássága),⁴⁸ ám összességében a téma igencsak érintetlennek és feltáratlannak mutatkozik.⁴⁹

---

⁴³ K. CSILLÉRY 1972, 44.

⁴⁴ Az általa, és a regionális irodalmak által makóinak nevezett stílus az, amit magam is makói stílus néven emlegetek a dolgozatomban. Leszögezném, hogy ez még nem egy saját kutatásaim által alátámasztott kijelentés, de úgy vélem, hogy az anyagfeldolgozás ezen szakaszában már valószínűsíthető, hogy ez a makói bútorfestő stílus – ezért használom, de inkább csak feltételes módban, más elnevezésnek híján.

⁴⁵ TÓTH 2008.

⁴⁶ MNL III. *makói bútor*

⁴⁷ TÓTH 2008.

⁴⁸ FEJÉR 1992, 121–131; FEJÉR 1994, 131–140.

⁴⁹ A ládák a múzeumba a hetvenes és a kilencvenes évek között kerültek be, különböző állapotban, eltérő körülmények között. A menyasszonyi ládák között nem csak makói, hanem apátfalvi darabok is szerepelnek. Alapos mérlegelés után arra a döntésre jutottam, hogy ezeket az eltérő helyről származó ládákat is elemzem a későbbiekben, és megpróbálom elhelyezni a többi, makói készítésű láda között, de legalábbis összehasonlítani azokat egymással. Azért jutottam erre a döntésre, mert feltételezésem szerint a Makó és Apátfalva között fennálló 10 km-es távolság, elég kevés ahhoz,

A téma föltárásának létjogosultsága tehát biztosított, mindezen kutatások alfája azonban egy olyan gyűjteményegység-feldolgozási metódusrendszer, amelyet dolgozatomban bemutatni szándékoztam. Ezek alapján elmondható, hogy az evidenciának vehető gyűjtemény-megismerés fontos lépése, mi több, kihagyhatatlan első lépése a kutatás megkezdésének. Bár mindannyian rendelkezhetünk első benyomásokkal, prekoncepciókkal a kutatási és megismerési folyamattal kapcsolatban, lényeges az alkalmazkodás, a folyamatos reflexió és a gyűjteményre szabott eljárásrendszer, amely kialakítja az optimális kutatási és adatfeldolgozási metódust.

Nem elhanyagolható – sőt, a vártnál sokkal több információval szolgált – a leltárkönyv elemzése egy múzeumi tárgyegyüttes feldolgozása esetében, ahol a leltárkönyv a tárgyról fellelhető legfontosabb adatok tárhelye. Ám előfordulhat, hogy az adatok hiányosak, ilyenkor további kutatómunka szükséges. Itt két irányban indulhatunk: a tárgyleírások és –mérések hiánya viszonylag könnyen föloldható, ehhez azonban szükséges egy kutatási szempontrendszer megalkotása és alkalmazása, amely által a leltárkönyvi hiányosságokat pótolva, s azokat túlhaladva olyan részletességgel rajzolhatók meg a ládák, amelyek a későbbi összehasonlításokat, elemzéseket teszik lehetővé. A másik út pedig a leltárkönyvekben lejegyzett személyek (ajándékozók, eladók, gyűjtők, leltározók) felkeresése, interjúk készítése, melyek segítségével megelevenedhetnek előttünk a gyűjtés és leltározás körülményei, szerencsés esetben pedig a ládák használatáról és jelentőségéről is szerzünk információkat.

Dolgozatom Csilléry Klára ideillő mondatával zárom: „*Természetesen ezek az eredmények nem lezártak, csak egy meginduló kutatás első megállapításai.*”⁵⁰

Irodalom

APJOK 2015 = Apjok Vivien: *Adatok a makói múzeum menyasszonyi ládáinak stílustipológiájához.* (Szakdolgozat) Szeged: SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 2015.

CSORNAI-KOVÁCS 2008 = Csornai-Kovács Géza: *Faipari Szakrajz.* Budapest: Műszaki kiadó, 2008.

---

hogy akár kulturális elemek cseréje is végbemenjen, és nem elképzelhetetlen, hogy bizonyos motívumok vagy technikák egyik településről a másikra terjedtek, s úgy vertek végül gyökeret.

⁵⁰ K. CSILLÉRY 2007, 101.

- FÁY 1994 = Fáy Aladár: *A magyarság díszítő ösztöne*. Budapest: Püski Kiadó Kft., 1994.
- FEJÉR 1992 = Fejér Gábor: Kormeghatározó feltárás menyasszonyi ládán. *Néprajzi Értesítő. Annales Musei Ethnographiae LXXIV* (1992) 121–131.
- FEJÉR 1994 = Fejér Gábor: Az apátfalvi festőasztalosság kialakulásának kérdéséhez. In: Novák László szerk.: *Néprajzi tanulmányok Ikvai Nándor emlékére I.* (Studia Comitatus 33.) Szentendre, 1994, 131–140.
- HALMÁGYI – TÓTH 2000 = A makói múzeum története. *Makói História* 4. évf. 15. sz. (2000)
- K. CSILLÉRY 1972 = K. Csilléry Klára: *A magyar nép bútorai*. (Magyar népművészet 4.) Budapest: Corvina Kiadó, 1972.
- K. CSILLÉRY 2007 = K. Csilléry Klára: *Az ácsolt láda. Ősszegyűjtött tanulmányok*. Szerk.: Kiss Margit. (Series Historica Ethnographiae 13.) Budapest: Néprajzi Múzeum, 2007.
- MNL III. = Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon III.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980. Digitális változat: <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/3-1.html> (2015.06.07.)
- MNL V. = Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon V.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1982. Digitális változat: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1.html> (2015.01.03.)
- TÓTH 2008 = Tóth Ferenc: Népművészet: Bútorművesség. In: Tóth Ferenc (szerk.): *Makó néprajza*. (Makó monográfiája 3.) Makó: Dornbach–Magony Bt., 2008, 429–437. Digitális változat: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Mako_monografia_sorozat/pages/monografia_3/008_b_nepmuvbut.htm (2014.11.13.)

Internetes források

Jogszabályok

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0200020.NKM
(2014.12.26.)

<http://infosz.nhms.hu/melleklet-2.html> (2015.01.03.)

Kislexikon

<http://www.kislexikon.hu/megismeres.html> (2014.12.08.)

Központi Statisztikai Hivatal

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html
(2015.01.04.)

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html
(2015.01.04.)

Hope Chests in the Ethnographical Collection of Museum of Makó Methodological Problems and a Try to Answer Them

VIVIEN APJOK

In the rich ethnographical collection of the Museum of Makó, one can find 44 bridal chests. It is a uniquely huge collection what I'm writing a monograph about, according to the great parts of the ethnology: folkloristics, social anthropology, material culture and museology. First of all, it is necessary to collect a wide range of the literature: history of the furniture researches in Hungary, the history of Makó and Apátfalva, museum theory, and folk art. Each part of the literatures is required to use to this complex research theme.

The collection is really missing datas in point of fabrication and usage, that is why it is quite difficult to refill these datas, and wound the chests. Dealing with the methodological problems is really important in this case, so, I would like to set out a research-methodological issue what can be useful not only for the Museum of Makó, but for other museums and museologists with similar problems and challenges.⁵¹

---

⁵¹ APJOK 2015, 52.